

TOKAT YÖRESİNDE YÜRÜTÜLEN ARPA VE BUĞDAY ISLAHI ARAŞTIRMALARININ SONUÇLARI

M. Emin TUĞAY

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, Tokat-TÜRKİYE

ÖZET

Ege Bölgesinde 1970'li yıllarda başlatılan ve 1983-84 ekim yılından itibaren de Tokat'ta yürütülen arpa ve buğday ıslahı araştırmaları sonuçlanmıştır. Bu yöre için uygun bulunan şu çeşit adayları belirlenmiştir: İki sıralı kışlık arpalardan 3, iki sıralı yazlık arpalardan 4, altı sıralı yazlık arpalardan 3, yazlık buğdaylardan da 9 yeni aday. Bunlar yaklaşık yüzer metre karelik büyük parsellerde 1993 yılında ön üretime alınmıştır.

RESULTS OF BARLEY AND WHEAT BREEDING STUDIES AT TOKAT RE- GION

SUMMARY

In 1970's, barley and wheat breeding studies were initiated in Aegean Region. These studies have been continued in Tokat Province since 1983. As a result of these studies, some suitable varieties were obtained for Tokat Area. Those are; 3 varieties of two-rowed winter barley, 4 varieties of two rowed summer barley, 3 varieties of six rowed summer barley and 9 varieties of summer wheat. Each of these varieties have been growing on 100 m² plots in this year for seed production.

GİRİŞ

Bitkisel üretimde amaç bir yandan mevcut çeşitlerden daha iyilerini ıslah etmek, diğer yandan da ıslah edilen yeni çeşitlerin en iyi yetişebileceği çevre koşullarını belirlemektir. Bu çalışmada birinci amaç güdülmüştür. Araştırmaların başlangıcı ve gelişmesi hakkında

geniş bilgi daha önce verilmiştir (1).

Türkiye çok dar alanlarda bile büyük farklılıklar gösteren bir iklim çeşitliliğine sahiptir. Tokat, bu çeşitlilik içinde Ortakuzey Geçit Bölgede yer alır (2, 3, 4). Tokat'ta 21.000 ha dolayında bir ekim alanı ile (5) oldukça önemli bir yer tutan şeker pancarı hasadı, bazen kışlık bir tahıl türünün ekimini engelleyebilecek biçimde gecikebilmektedir. Ayrıca iklim koşulları da kışlık tahıl ekimini zaman zaman geciktirebilmektedir. Bu nedenle bu yöre için buğday ve arpa yazlık formların bulunması büyük bir önem taşır. Bu konuda yapılan çalışmaların sonuçları daha önce açıklanmıştır (1). Bu çalışmada ise, seçilen bazı buğday ve arpa formlarının 1991 ve 1992 yılları gözlem ve analiz sonuçlarıyla birlikte genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmelere dayanarak umutlu görülen çeşit adayları yaklaşık yüzer metrekairelik parsellerde ön üretime alınmıştır. Ayrıca 3 numaralı buğday Tokat Meyvecilik Üretim İstasyonu arazilerinde nöbetleşme bitkisi olarak 5-6 yıldan beri üretilmektedir.

ÖZDEK (= Materyal) VE YÖNTEM

Araştırmalar Tokat Ziraat Fakültesinin Taşlıçiftlik'teki tarlalarında, Tokat Meyvecilik Üretim İstasyonunun arazilerinde ve Tokat Köy Hizmetleri Araştırma Enstitüsünün tarlalarında yürütülmüştür. Değerlendirmeye alınan veriler şunlardır: Tane verimi kg/da, tek başak verimi g, başak başına tane sayısı, bin tane ağırlığı g, bitki boyu cm, başak boyu cm, 2.8 mm elek üstü %, 1. kalite %, ham protein içeriği %. Bu bölümle ilgili diğer bilgiler daha önce verilmiştir (1). Arpalarla ilgili laboratuvar analizleri Anadolu Biracılık Malt ve Gıda Sanayisi A.Ş. nin Çumra tesislerinde yapılmıştır (6).

BULGULAR

1. Kışlık Arpalar

Kışlık arpalar iki sıralı, kavuzlu ve kılçıklıdır. Kılçıklar pürüzlüdür. Ham protein oranları yüksekçe bulunmuştur; %14-15. Diğer bazı özellikleri de aşağıda verilmiştir (yaklaşık değerler).

Özellik	TZF/A14	TZF/A15	TFZ/A26
Tane verimi kg/da	538	421	550
Tek başak verimi g	1.40	1.50	1.50
Başakta tane sayısı	24	24	24
Bin tane ağırlığı g	58	62	62
Bitki boyu cm	90	90	90
Başak boyu cm	9	9	9
2.8 mm elek üstü %	86	83	86
1. kalite %	95	95	95

Tokat Yöresinde Yürütülen Arpa ve Buğday Islahı Araştırmalarının Sonuçları

Kışlık arparların bu yörede hava ve toprak durumuna göre en geç Şubat ayı başında ekilmeleri uygundur. Ekimlerin daha da gecikmesi halinde havaların gidişine göre sapa kalkma engellenir. Dolayısıyla tane ürün alınmaz (vernalizasyon = soğuklatma).

2. İki Sıralı Yazlık Arpalar

Bunların hepsi kavuzlu ve kılçıklıdır. Kılçıklar pürüzlüdür. Diğer bazı özellikleri aşağıda verilmiştir (yaklaşık değerler).

<u>Özellik</u>	<u>Kaya</u>	<u>Kuvantum</u>	<u>TZF/A5</u>	<u>TZF/A8</u>	<u>TZF/A11</u>	<u>TZF/A33</u>
Tane verimi kg/da	370	492	530	496	525	585
Tek başak verimi g	1.20	1.40	1.20	1.30	1.30	1.10
Başakta tane sayısı	25	27	26	28	28	25
Bin tane ağırlığı g	50	56	49	45	50	48
Bitki boyu cm	80	75	80	83	83	80
Başak boyu cm	8	10	8	9	10	9
1.8 mm elek üstü %	58	67	41	66	63	67
1. Kalite %	92	88	82	94	90	92
Ham protein içeriği %	15	15	14	14	13	14

İki sıralı yazlık arparların bu yörede hava ve toprak durumuna göre Şubat ayı başından itibaren en kısa zamanda ekilmeleri uygundur. Zorunlu durumlarda Nisan ayı başlarında da ekilebilir. Ancak geciken ekimlerin verimleri düşüreceği hesaba katılmalıdır.

3. Altı Sıralı Yazlık Arpalar.

Bunların hepsi kavuzlu ve kılçıklıdır. TZF-A3'ün kılçıkları düz, diğerlerinininki pürüzlüdür. Diğer bazı özellikleri aşağıda verilmiştir (yaklaşık değerler).

<u>Özellik</u>	<u>TZF/A3</u>	<u>TZF/A18</u>	<u>TFZ/A19</u>
Tane verimi kg/da	478	597	578
Tek başak verimi g	2.10	2.89	2.58
Başakta tane sayısı	35	47	50
Bin tane ağırlığı g	55	55	49
Bitki boyu cm	85	80	83
Başak boyu cm	6	7	6
2.8 mm elek üstü %	77	52	41
1. kalite %	95	89	82
Ham protein içeriği %	14	15	16

Altı sıralı yazlık arparların da bu yörede hava ve toprak durumuna göre Şubat ayı başından itibaren en kısa zamanda ekilmeleri uygundur. Zorunlu durumlarda Nisan ayı başların-

da ekilebilir. Ancak geciken ekimlerin verimleri düşüreceği hesaba katılmalıdır.

4. Yazlık Buğdaylar

Yazlık buğdaylar içinde TZF-B22 kılçıksız diğerleri kılçıklıdır. Yazlık buğdaylara ilişkin bazı özellikler aşağıda verilmiştir (yaklaşık değerler).

Özellik	Cumhuriyet	TZF/B2	TZF/B3	TZF/B5	TZF/B9	TZF/B20	TZF/B22	TZF/B23	TZF/B30	TZF/B39
<u>Tane verimi</u>										
kg/da	497	661	590	487	614	654	412	538	413	717
<u>Tek başak verimi g</u>	1.80	1.70	1.80	1.80	2.10	2.00	1.50	1.55	1.80	2.30
<u>Başak tane sayısı</u>	37	44	41	40	53	48	35	34	45	58
<u>Bin tane ağırlığı g</u>	48	40	43	43	41	42	45	46	38	41
<u>Bitki boyu cm</u>	80	75	80	85	70	75	95	80	80	70
<u>Başak boyu cm</u>	12	10	10	10	11	11	8	13	11	11
<u>Ham protein oranı %</u>	13	15	15	14	15	14	14	14	14	14

Yazlık buğdaylar bu yörede Şubat ayı başından itibaren hava ve toprak durumuna göre en kısa zamanda ekilmelidir. Zorunlu durumlarda Nisan ayı başlarında da ekilebilir. Ancak geciken ekimlerin verimleri düşüreceği hesaba katılmalıdır.

SONUÇ

Ön üretime alınan çeşit adaylarının sayısı bu yılın gözlemleri de dikkate alınarak daha da azaltılacak ve üretmeye daha büyük ölçüde devam edilecektir. Gerekirse çevredeki devletli ve önder üreticilere de bir miktar tohumluk verilecektir.

Bu yöre için fizyolojik yazlık arpa ve buğdaylar özellikle önemlidir. Çünkü zaman zaman şeker pancarı hasadı gecikmekte ve kışlık tahıl zamanında ekilememektedir. Bazen de havaların gidişi kışlık tahıl ekimlerini geciktirmektedir. İşte elimizdeki çeşit adayları bu durumlarda bir seçenek oluşturmakta ve Şubat ayı başından itibaren Nisan ayı başlarına kadar ekilebilme olanağını vermektedir. Ancak geciken ekimlerin verimleri şu veya bu ölçüde düşürebileceği de bilinmelidir.

LİTERATÖR

1. Tuğay, M.E., Ekim Zamanının Buğdayda ve Arpada Verim ve Diğler Bazı Özellikler üzerine Etkileri. Cumhuriyet Üniversitesi Tokat Ziraat Fakültesi dergisi, 7/2, 3-31, 1991.
2. Christiansen-Weniger, F., Ackerbauformen im Mittelmeerraum im Nahen Osten, dargestellt am Beispiel der Türkei, DLG Verlag, Frankfurt (Main), 1970.
3. Tuğay, M.E., Tarla Tarımı, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları 21, Tokat Ziraat Fakültesi Yayınları 4, Ders Kitabı 1 Tokat, 1988.
4. Tuğay, M.E. ve Akdağ, C., Türkiye'nin İklim ve Tarım Bölgeleri, Sivas Yöresinde Tarımın Geliştirilmesi Simpozyumu, Sivas Hizmet Vakfı Yayınları, No 1, 37-75, Sivas, 1989.
5. Ortak Yayın, Tarımsal Yapı ve Üretim (Agricultural structure and production), T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No 1416, Ankara, 1988.
6. Anadolu Biracılık Malt ve Gıda Sanayisi A.Ş. nin Çumra Tesislerinde yapılan laboratuvar analizleri sonuçları, 1991 ve 1992.